

Syntax obecné češtiny

0 Vymezení problému

Cílem této stati je zjistit, zda se ve spisovné češtině i v jazykovém útvaru nazývaném obecná čeština užívá k vytváření syntagmat a vyšších syntaktických celků shodného, či rozdílného repertoáru syntaktických prostředků a zda se jich užívá shodným, či rozdílným způsobem. Na základě těchto zjištění bude možné vyslovit tvrzení o syntaxi obecné češtiny ve srovnání se syntaxí češtiny spisovné.

1 Postoje bohemistů k syntaxi obecné češtiny

Syntax bývá vymezována jako ta část mluvnice, která se zabývá významovou, gramatickou a zvukovou stavbou věty a souvětí (Šmilauer 1966). Je to jazyková složka, v níž se může plně projevit kreativita komunikantů. Produktor je schopen vytvářet výpovědi, které dosud nikdy vytvořeny nebyly, a recipient je schopen porozumět výpovědím, které až do té chvíle nikdy neslyšel/nečetl. A to vše na základě své jazykové kompetence a na základě zkušenosti získané z přímé či nepřímé účasti v rozmanitých diskurzích.

Téma obecné češtiny se v pracích bohemistů objevuje už v první polovině 20. století. Vymezit v současnosti význam termínu *obecná čeština* je značně komplikované, což je patrné i z prezentace tohoto hesla v Encyklopedickém slovníku češtiny (Krčmová 2002). Budeme pracovat se dvěma z významů současného terminologického užití tohoto termínu tam vymezených, totiž (a) obecná čeština je „interdialekt vzniklý vývojem nářečí češtiny“ (Krčmová 2002, s. 81), v kterémžto významu se termín v současnosti užívá především v pracích dialektolo-

logických; a (b) obecná čeština je „spontánní mluvený jazyk soukromé a poloveřejné komunikace, regionálně i sociálně málo příznakový, který se z pozice jedné z nestandardních forem češtiny dostává do postavení jejího substandardu, nižšího standardu” (Krčmová 2002, s. 81).

B. Havránek (1942) o obecné češtině říká:

Místo její jazykové struktury – v rámci hierarchicky seskupeného strukturního celku národního jazyka – je zřetelně vymezeno, zejména znaky v soustavě fonologické (v plánu zvukovém), zčásti i v morfologické výstavbě (zjednodušování) (Havránek 1942, s. 414).

Nevyděluje tedy žádné znaky obecné češtiny v plánu syntaktickém.

J. Bělič konstatuje, že „česká nářečí jsou po stránce syntaktické a frazeologické značně jednotná, není zde závažných rozdílů týkajících se celé struktury” (Bělič 1958a, s. 64). Obecná čeština je jazyk mluvený, vyznačuje se tedy zákonitostmi mluveného jazyka, což se dle Běliče projevuje:

- volnější a jednodušší stavbou věty,
- redukcí systému spojek (knižní spojky se v ní nevyskytují),
- genitivní vazby jsou nahrazovány akuzativními (*nabýt majetek, potřebovat pomoc*).
- Ve své další stati (Bělič 1958b) k těmto vlastnostem syntaxe obecné češtiny dodává, že
- opisné pasivum se v obecné češtině objevuje řidčeji než v češtině spisovné.

P. Sgall ve stati o obecné češtině publikované v časopise „Voprosy jazykoznanija” (Sgall 1960) charakterizuje obecnou češtinu po stránce hláskové a tvaroslovné a rovněž charakterizuje oblasti jejího užívání. O syntaxi obecné češtiny se nezmiňuje, stejně jako se o ní nezmiňují autoři na jeho stať (Bělič, Havránek, Jedlička, Trávníček 1961).

J. Hronek v monografii věnované obecné češtině (Hronek 1972) pojednává o syntaxi obecné češtiny v samostatné kapitole. Dochází k závěru, že obecná čeština není po stránce syntaktické výrazněji

charakterizována. Jevy, které v oblasti syntaxe bývají uváděny jako charakteristické pro obecnou češtinu, nejsou dle Hronka v pravém slova smyslu nespisovné (Hronek 1972, s. 72). Jsou vlastní i češtině hovorové; souvisejí se situací a povahou projevu, s rozdíly mezi projevy psanými (připravenými) a mluvenými (spontánními, neoficiálními). K těmto jevům Hronek řadí:

- bohatší užívání expresivních prostředků, nadměrné užívání zájmen, částic, parenteze;
- užívání apoziopce, osamostatňování větných členů;
- prostší styl (především ve spojeních hypotaktických projevujících se omezenějším repertoárem spojek);
- důslednější provedení obecných vývojových tendencí češtiny (vývoj slovesné reky).

Říká, že „těžiště rozdílu mezi spisovnou a obecnou češtinou neleží v syntaktické stavbě těchto dvou jazykových útvarů“ (Hronek 1972, s. 74). Není snadné tuto Hronkovu větu interpretovat. Rád by, avšak neodvažuje se vyslovit tvrzení, že soubor syntaktických pravidel platných pro konstrukci českých vět a způsobů užití těchto pravidel jsou pro spisovnou češtinu (v její podobě psané i mluvené) a obecnou češtinu shodné, a že tedy určujícím faktorem pro syntax jazykového projevu není jeho příslušnost k nějakému útvaru národního jazyka, ale mluvenost vs. psanost?

F. Daneš o obecné češtině říká, že „jde vlastně jen o jistý soubor paradigmatických tvarů a hláskových korespondencí“ (Daneš 1995, s. 28).

Z. Rusínová ve stati explicitně věnované obecné češtině se syntaktické roviny nedotýká (Rusínová 1995).

F. Čermák si v článku s názvem *Obecná a spisovná čeština* (Čermák (1996) explicitně všímá, pokud jde o syntax, věty češtiny mluvené, nikoliv věty češtiny obecné. O větě mluvené češtiny říká, že vypadá značně jinak, než věta spisovná (proč není řečeno „věta psaná“?). Obecnou češtinou se explicitně zabývá, jen pokud jde o morfolonii, slovník, frazeologii či fonologii. Takže zřejmě máme vyrozumět, že věta mluvená je věta obecné češtiny. Staví tak implicitně v češtině, pokud jde o syntax, rovnítko mezi protikladem psanosti

a mluvenosti na jedné straně a protikladem spisovná čeština a obecná čeština na druhé straně.

Heslo ČEŠTINA OBECNÁ v *Encyklopedickém slovníku češtiny* zpracovala M. Krčmová. Pokud jde o syntax obecné češtiny, říká:

Na úrovni s y n t a x e výpovědi a textu jsou její podstatné rysy dány mluveností, expresivností a spontánností komunikátu (ESČ 2002, s. 82).

P. Sgall a C. Maglione problematiku syntaxe v obecné češtině nenastolují (Sgall, Maglione 2005–2006). Totéž platí o stati tří autorů *Od školské spisovnosti ke standardní češtině: výzva k diskusi* (Čermák, Sgall, Vybíral 2005).

V *Jazykovém atlasu* se autoři pokoušejí vyznačit syntaktické isoglosy pro několik syntaktických jevů až v 5. dílu (Balhar a kol. 2005). Isoglosami vyznačují většinou rozdílnou podobu některých spojek (např. *aj – aji – i; lež – leč – enem*); v několika málo případech vyznačují místa užití jistých syntaktických konstrukcí (např. *mrznout nemrzne; šel do pekaře; není vám hanba/není vás hanba; je starší než/nežli/jak já*).

O. Müllerová v recenzi knížky švédské bohemistky Tory Hedin pojednávající o českých dialogických televizních pořadech konstatuje, že jsou v této publikaci při pojednání o syntaktické výstavbě textů obecné češtiny ve skutečnosti prezentovány rozdíly mezi psaností a mluveností, připraveností a nepřipraveností (Müllerová 2007).

S h r n u t í:

1. F. Daneš explicitně říká, že v obecné češtině jde jen o jistý soubor paradigmatických tvarů a hláskových korespondencí (Daneš 1995).
2. Někteří bohemisté zabývající se problematikou obecné češtiny se k otázkám její syntaxe nevyjadřují. Tváří se, jako kdyby syntaktický plán nebyl jazykovým plánem, který se týká i obecné češtiny. Explicitně vyjmenují specifčnosti obecné češtiny, mezi vyjmenované jazykové plány však syntax zařazena není (Havránek 1942; Sgall 1960; Bělič, Havránek, Jedlička, Trávníček 1961; Rusínová 1995; Sgall, Maglione 2005–2006; Čermák, Sgall, Vybíral 2005). Nelze vyvodit, proč zaujímají tento postoj.

3. Obecná čeština je jazyk mluvený, tudíž se v její syntaxi uplatňují zákonitosti mluveného jazyka (Bělič 1958a; Hronek 1972; Krčmová 2002).
4. K syntaktickým jevům obecné češtiny řadí někteří bohemisté i některé syntaktické vývojové inovace (Bělič 1958a; Hronek 1972).
5. Další bohemisté k syntaxi obecné češtiny řadí rozdíly ve frekvenci výskytu některých syntaktických prostředků (Bělič 1958b).
6. A nakonec někteří bohemisté matou čtenáře tím, že explicitně nerozlišují obecné vlastnosti vět (výpovědi) textů mluvených a vlastnosti vět (výpovědi) textů vytvořených v obecné češtině (které jsou vždy pouze mluvené) (Čermák 1996).

2 Syntax mluvených projevů

Je dobře známo, že výběr jazykových prostředků vždy souvisí s komunikační situací a jejími pragmatickými parametry (faktory). Platí to jak pro projev psaný, tak pro projev mluvený. V mluveném projevu tváří v tvář, kde komunikanti dobře znají jeden druhého, můžeme volit jazykové prostředky, které ve většině případů lze sotva užít v projevu psaném určeném libovolnému čtenáři (s výjimkou přímé řeči). Platí to nejen v českém sociálně kulturním prostředí. Rozdíly ve výstavbě textů psaných a mluvených jsou předmětem stylistiky coby součásti lingvistiky (srov. Čechová; Krčmová; Minářová (2008), abych uvedla nejnovější monografii).

Charakteristickým rysem syntaktické výstavby mluvených textů jsou v rámci ucelených pohledů na stylistiku češtiny věnovány samostatné kapitoly. Je jim věnována i řada statí. K. Hausenblas (1961) při vymezování specifčnosti syntaxe běžně mluvených projevů odkazuje k jevům, které jsou v některých pozdějších pracích (jak uvidíme níže) označovány jako charakteristické rysy syntaxe obecné češtiny (např. výrazová přebytečnost, neúplnost větných konstrukcí, přívětné konstrukce, výplňková slova, hojné užívání zájmených přívlastků, vyšší výskyt juxtapozice), a přičítá je činitelům, jež jsou specifické pro mluvené projevy (nepřipravenost/spontánnost, prostě sdělovací funkce, neveřejnost dorozumívacího aktu, vázanost na situaci, přímý kon-

takt s posluchačem, emocionalita, expresivita a apelovost). Dále srov. např. Kraus 1995, Uličný 1995.

O. Müllerová učinila syntaktické vlastnosti mluvených textů předmětem svého zkoumání, jehož výsledky prezentovala v monografii *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba* (Müllerová 1994). K hlavním příčinám výskytu syntaktických odchylek v mluvené řeči řadí komunikační situaci a s ní spjatou situační zakotvenost, dále spontánnost a soukromost a možnost využít prozodické, suprasegmentální složky komunikace. Specifika syntaxe mluveného projevu tedy vyplývají z komunikační situace, v níž se projev uskutečňuje.

K všeobecným znakům syntaxe mluvené řeči (především projevů spontánních a soukromých) patří: neplná realizace syntaktických konstrukcí, nedostatečně precizované vyjádření syntaktických vztahů, nedostatečná ostrost hranice mezi větami a větnými celky.

Hlavní syntaktické odchylky textů mluvených od textů psaných lze shrnout do následujícího výčtu: kontaminace, elipsy kontextové a především situační, četné parenteze a vycpávková slova, různé typy korekce vyřčeného, opakování motivované a nemotivované, parcelace, kompletace, osamostatňování větného členu, dodatečné připojování, anakolut, aposiopese, adordinace všeho druhu, nadbytečné užívání konektorů, hojně kontaktové výrazy, četné nepravé věty vztahné, neobvyklé slovosledné pozice především příklonek, užití významově nevyhraněných spojovacích prostředků. Müllerová se detailně věnuje analýze a klasifikaci korekcí a dvojího vyjádření téhož (Müllerová 1994).

Tak jako většina lingvistických dichotomií ani dichotomie psanost/mluvenost nemá ostré hranice. Existují psané neveřejné texty, které jsou spontánní a nepřipravené (např. soukromá, intimní korespondence) a jejich druhy a počet v současnosti narůstá (SMS, soukromá elektronická pošta). V nich se rysy psanosti a mluvenosti mohou mísit. Pro označení charakteru těchto textů se objevil termín *psaná mluvenost* (Čechová a kol. 2000).

Na okraj, aniž bych vstupovala do širokého tématu syntaxe v nářečích češtiny, dodávám, že M. Šipková ve své monografii *Stavba věty*

v *mluvených projevech*. *Syntax hanáckých nářečí* (Šipková 1993) mimo jiné zjišťuje, že v syntaxi mluvených projevů řazených k hanáckým nářečím lze najít živé či periferní syntaktické konstrukce, které jsou z hlediska spisovné češtiny silně archaické. Nesetkala se však v hanáckých nářečích se syntaktickým jevem, který by byl češtině v jejím historickém průřezu cizí.

3 Rozvaha o syntaktických rysech spojovaných s obecnou češtinou

1. Obecná čeština existuje, jak již bylo řečeno, převážně v podobě mluvené. Užívá se především v mluvených projevech spontánních a soukromých. Projevy pronesené v obecné češtině tak sdílí charakteristické rysy syntaxe mluvených projevů realizovaných v libovolné varietě češtiny (viz výše odst. 2).

2. Je dobře známo, že každý přirozený jazyk se vyvíjí, dokud žijí jeho nositelé. Objevivší se inovace v repertoáru syntaktických prostředků má stejný možný osud jako inovace prostředků ostatních jazykových rovin: Inovace může vzniknout jako výsledek produktorovy kreativity, jako výsledek jeho snahy o originální, či naopak o úsporné vyjadřování, pod vlivem cizojazyčných textů, nestandardní cestou v jeho mentálních procesech. Recipienty je inovace na počátku vnímána jako chyba, nebo zvláštnost produktora. Další osud inovace může být rozmanitý. Může se úplně ztratit, nebo ji v důsledku všelikých, často nejasných vlivů může začít užívat větší skupina produktorů. Jsou-li mezi nimi v současnosti i veřejní činitelé, mediální pracovníci, je možné, že počet uživatelů inovace v mluveném projevu narůstá, frekvence inovace v textech začne být vysoká. Podle B. Trnky jazykové společenství akceptuje ty odchylky od úzu, které vycházejí vstříc jeho sdělným a expresivním požadavkům (Trnka 1927). K okolnostem příznivým pro přijetí jazykové inovace jazykovým společenstvím můžeme v současnosti připojit vysokou frekvenci příslušného jevu v masmédiích, neboť masmediální diskurz pokládá současný běžný uživatel jazyka za prestižní - a navíc je mu vystaveno velké množství posluchačů/čtenářů.

Nevidím žádný důvod, proč by inovace, vývojové proměny, měly

být na počátku své existence, než se stanou většinovým územ na celém území obývaném Čechy a než eventuálně jsou shledány noremními a jako takové kodifikovány (např. ve statích renomovaných bohemistů, ve výkladových slovnících, v publikované gramatice češtiny) spojovány se syntaxí obecné češtiny. To se týká i proměny forem reke jednotlivých sloves. Můžeme ji pozorovat v průběhu celého vývoje češtiny (existoval např. bezpředložkový lokál, vazby akuzativní byly nahrazovány vazbami genitivními; později zase byly vazby genitivní nahrazovány akuzativními; neustále dochází ke kontaminaci). Inovaci můžeme pokládat za nespisovnou, pokud není tak či onak kodifikována. Avšak nelze ji přisuzovat obecné češtině. Nevíme, kdo první začal říkat např. *diskutovat něco, uvažovat něco*. Možná to byl nositel nějakého moravského interdialektu.

Proč si někteří bohemisté zvolili právě tento typ syntaktických inovací a označili ho jako součást obecné češtiny, neumím vysvětlit. Již téměř jedno století bohemisté vědí o jiné syntaktické inovaci, totiž o výskytu konstrukcí se dvěma předložkami vedle sebe (Weingart 1934). V současném úzu jsou běžné (Machová 2005). Avšak k jevům obecné češtiny je žádný bohemista nezařadil.

3. Knižní spojky se v promluvách pronesených v obecné češtině vyskytovat mohou (i když zřídka a jsou obvykle vlastní stylu jistého individua): *To je teda hnusný, jak furt leje, amžto a jelikož jsme o víkendů chtěli vypadnout z Prahy!* (záznam telefonického sdělení). Použitím těchto spojek projev nepřestal být obecněčeským.

4. Znakem obecné češtiny je dle J. Běliče nízká frekvence výskytu opisného pasiva ve srovnání s jeho frekvencí v textech spisovných (Bělič 1958b). V současnosti tomu tak není, frekvence užití opisného pasiva v běžné mluvě stoupla. Zvyšuje se rovněž počet pasivních konstrukcí ve formě opisného pasiva tvořených od nepřechodných sloves: *Bylo o tom diskutováno, mluveno, hovořeno, pochybováno, bylo na to poukazováno, dbáno, je obchodováno*. Proč produktorovi v těchto případech nepostačuje pasivum zvrtné, jehož užití je v současné češtině běžné (např. *o tom se diskutovalo, mluvilo, hovořilo, na to se poukazovalo*), není zcela jasné. Možná je to tím, že opisné pasi-

vum někteří produktoři pokládají nyní za projev větší jazykové vzdělanosti, za projev vyššího jazykového stylu (Machová 2005).

5. K jednomu ze základních syntaktických témat patří v současnosti komunikační funkce výpovědi. Některé komunikační funkce se převážně realizují v řeči mluvené. Mám na mysli především výčitky, nadávky a urážky. V takových situacích volíme lexikální jednotky a eventuálně formu jejich paradigmatu v nějaké nespisovné varietě češtiny. Podle toho, v jakém geografickém prostoru se obvykle pohybujeme (dejme tomu, že je to buďto prostor středočeský nebo prostor v okolí Brna), vyslovujeme nadávky a urážky v souladu s varietou, která je z hláskoslovného, tvaroslovného a lexikálního hlediska v tomto prostředí běžná (*Seš úplně blbej/blbé! Vodprejskni, vejtahe! / Vodpréskni, vétaho! Ty nemáš zdravej/zdravé rozum! Seš pitomej? / Seš potróblé?*). Je tedy možno říct, že několik málo komunikačních funkcí užívaných převážně v dialogu tváří v tvář se výhradně vyjadřuje v nějaké nespisovné varietě češtiny.

4 Syntax obecné češtiny

Pro obecnou češtinu lze vymezit jisté soubory paradigmatických tvarů a hláskových korespondencí, jak to vyjádřil F. Daneš (1995). V promluvách pronesených v obecné češtině nebyly zjištěny syntaktické prostředky, které by nebyly vlastní i češtině spisovné.

Výběr syntaktických prostředků pro konkrétní výpovědi vždy těsně souvisí s komunikační situací. Těch je vzhledem ke všem možným hodnotám jejích pragmatických parametrů nekonečně. Proto lingvisté nemohou vybudovat a prezentovat vyčerpávající popis komunikačních situací spjatých s příslušnými syntaktickými prostředky. V kodifikačních příručkách se jim může podařit zachytit jen část relevantních pravidel (srov. např. rozsáhlost popisu výběru formy predikátového substantiva po sponě *být* v indikativu přítomnosti, jak ho na dvaceti stranách podává F. Štícha 2006). To způsobuje, že o řadě syntaktických jevů je pak obtížné prohlásit, zda jsou v souladu s normou či nikoliv; ostrost protikladu noremnost/nenoremnost se, pokud jde o syn-

taktické jevy, stírá, tudíž protiklad spisovnost/nepisovnost je na rovně syntaxe oslaben (Machová 2004).

Syntaktické odchylky přítomné v obecně českých promluvách se vyskytují i v jiných varietách mluvené češtiny. Nejsou specifické pro obecnou češtinu, ale pro každou varietu češtiny mluvené.

Obecná čeština se nevyznačuje ani zvláštními syntaktickými prostředky specifickými jen pro ni, ani jejich specifickými funkcemi. Obecná čeština existuje v podobě mluvené (nebo jde o tzv. psanou mluvenost), a proto jsou promluvy v ní realizované nositeli všech všeobecných znaků syntaxe českých mluvených projevů. Rozdíly v repertoáru prostředků pro vyjádření syntaktických vztahů a rozdíly ve frekvenci jejich využívání vzhledem k češtině spisovné nelze pokládat za rysy charakteristické pro obecnou češtinu. I texty spisovné češtiny patřící k různým funkčním stylům se v těchto parametrech navzájem liší.

Specifické rysy syntaxe obecné češtiny ve srovnání se syntaxí češtiny spisovné se najít nepodařilo.

Literatura

- Balhar J. a kol., 2005, *Jazykový atlas*. Díl 5. Academia, Praha.
- Bělič J., 1955, *Sedm kapitol o češtině*. SPN, Praha.
- Bělič J., 1958a, *Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné*. In: B. Havránek (ed.), *Čs. přednášky pro 4. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě*. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, s. 59–71.
- Bělič J., 1958b, *K otázce obecné češtiny*. In: V. Machek (ed.), *Studie ze slovanské jazykovědy*. SPN, Praha, s. 429–434.
- Bělič J., Havránek B., Jedlička A., Trávníček F., 1961, *K otázce obecné češtiny a jejího poměru k češtině spisovné*. „Slovo a slovesnost“ 22, s. 98–107.
- Čechová M. kol., 2000, *Čeština – řeč a jazyk*. ISV, Praha.
- Čechová M., 2003, *Současná česká stylistika*. NLN, Praha.
- Čechová M., 2003–2004, *Dynamika a relativnost spisovnosti a stylovosti*. „Český jazyk a literatura“ 56, č. 4, s. 163–169.
- Čechová M., Krčmová M., Minářová E., 2008, *Současná stylistika*. NLN, Praha.

- Čermák F., 1996, *Obecná a spisovná čeština: Poměr, funkce a metodologie*. In: *Spisovnost a nespisovnost dnes*. red. F. Šrámek, Masarykova univerzita, Brno, s. 14–18.
- Čermák F., Sgall P., 1997, *Výzkum mluvené češtiny: Jeho situace a potřeby*. „Slovo a slovesnost“ 58, s. 15–25.
- Čermák F., Sgall P., Vybíral P., 2005, *Od školské spisovnosti ke standardní češtině: výzva k diskusi*. „Slovo a slovesnost“ 68, s. 103–115.
- Daneš F., 1995, *Situace češtiny: perspektiva a retrospektiva*. In: J. Jančáková a kol., *Spisovná čeština a jazyková kultura*. FF UK, Praha: s. 23–31.
- Hausenblas K., 1962, *O studiu běžné mluvených projevů*. In: J. Bauer (ed.), *Sborník brněnské syntaktické konference 17. – 21. 4. 1961*. SPN, Praha, s. 313–323.
- Havránek B., 1942, *K funkčnímu rozvrstvení spisovného jazyka*. „Časopis pro moderní filologii“ 28, s. 409–416.
- Hronek J., 1972, *Obecná čeština*. Universita Karlova, Praha.
- Karlík P., Nekula M., Pleskalová J. (eds.), 2002, *Encyklopedický slovník češtiny (EŠČ)*. NLN, Praha.
- Kraus J., 1995, *K rozsahu a obsahu mluveného jazyka*. In: D. Davidová (ed.), *K diferenciaci současného mluveného jazyka*. FF OU, Ostrava, s. 12–18.
- Krčmová M., 2002, *Čeština obecná*. In: P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, *Encyklopedický slovník češtiny*. NLN, Praha, s. 81–82.
- Machová S., 2004, *Syntaktická norma – možnosti jejího poznávání*. In: *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny a perspektivy*, red. I. Kolářová, J. Obrovská, I. Martinec, Masarykova univerzita, Brno, s. 152–155.
- Machová S., 2005, *Inovace v užívání syntaktických prostředků v současné češtině*. In: *Přednášky z XLVIII. běhu Letní školy slovanských studií*, red. J. Hasil. FF UK, Praha, s. 44–57.
- Müllerová O., 1994, *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Academia, Praha.
- Müllerová O., 2007, *Tora Hedín: Changing Identities: Language Variation on Czech Television*. Stockholm University, Stockholm 2005 [recenze: „Slovo a slovesnost“ 68, s. 53–59].
- Müllerová O., Hoffmannová J., Schneiderová E., 1992, *Mluvená čeština v autentických textech*. H&H, Praha.
- Rusínová Z., 1995, *Spisovná a obecná čeština*. In: J. Jančáková a kol., *Spisovná čeština a jazyková kultura*. FF UK, Praha, s. 72–76.
- Sgall P., 1960, *Obichodno-razgovornyj češskij jazyk*. „Voprosy jazykoznanija“, č. 2, s. 11–20.

- Sgall P., Maglione C., 2005–2006, *Čeština standardní a běžně mluvená*. „Český jazyk a literatura” 56, č. 2, s. 80–88.
- Šipková M., 1993, *Stavba věty v mluvených projevech. Syntax hanáckých nářečí*. H&H, Jinočany.
- Šmilauer V., 1966, *Novočeská skladba*. SPN, Praha.
- Šticha F., 2006, *Nominativ a instrumentál predikátového substantiva v současné češtině: sonda do korpusu*. „Slovo a slovesnost” 67, s. 113–132.
- Trnka B., 1927, *O jazykové správnosti*. „Časopis pro moderní filologii” 13, s. 193–199.
- Uličný O., 1995, *K teorii mluveného jazyka*. In: D. Davidová (ed.), *K diferenciaci současného mluveného jazyka*. FF OU, Ostrava, s. 19–25.
- Weingart M., 1934, *Český jazyk v přítomnosti*. Československá grafická unie, Praha.